

В.Г. Кудлай (Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, Україна)

СТАН І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано стан та актуальні проблеми розвитку трудових ресурсів аграрної сфери Київської області. Визначено перспективні напрямки розвитку трудового потенціалу в аграрній сфері регіону.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, трудові ресурси, демографічна ситуація, заробітна плата, праця.

Форм. 2. Табл. 2. Літ. 11.

В.Г. Кудлай (Киевский национальный экономический
университет имени Вадима Гетьмана, Украина)

СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ АГРАРНОЙ СФЕРЫ КИЕВСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье проанализировано состояние и актуальные проблемы развития трудовых ресурсов аграрной сферы Киевской области. Определены перспективные направления развития трудового потенциала в аграрной сфере региона.

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, трудовые ресурсы, демографическая ситуация, заработная плата, труд.

V.G. Kudlai (Kyiv National Economic University of Vadym Hetman, Ukraine)
**STATE AND PROBLEMS OF LABOUR RESOURCES DEVELOPMENT
OF AGRARIAN SECTOR OF KYIV REGION**

The article analyzes the state and the actual problems in the labour resources development of the agrarian sector of Kyiv region. Prospective directions in the labour potential development within the agrarian sector of the region are determined.

Keywords: agricultural enterprises; labour resources; demographic situation; wages; labour.

Постановка проблеми. В сучасних умовах питання розвитку трудових ресурсів особливо гостро стоїть в аграрній сфері. Необхідно зазначити, що найгостріші проблеми пов'язані зі зниженням чисельності зайнятих в аграрній сфері, погіршенням демографічної ситуації в сільській місцевості, низьким рівнем заробітної плати та доходів сільського населення, низькою якістю раціону харчування сільських мешканців, скороченням чисельності спеціалістів з вищою освітою, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, професійно підготовлених кадрів механізаторських професій, погіршенням умов соціального забезпечення. Ці питання потребують адекватного вирішення як на макро-, так і на регіональному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковому дослідженню проблематики розвитку демографічної ситуації, відносин у соціально-трудої сфері, напрямам розбудови соціальної політики присвячено праці В. Андрійчука [1], О. Бородіної [2], І. Гнибіденко [3], В. Дієсперова [5], М. Маліка [7], Л. Михайлової [8], О. Шпикуляка [7], В.В. Юрчишина [10], К.І. Якуби [11].

Невирішені раніше проблеми. Проте окремі питання, пов'язані з особливостями регіонального розвитку трудових потенціалу та його ефективного використання в аграрній сфері в сучасних умовах, залишаються ще недостатньо

вивченими. Таким чином, очевидно є необхідність здійснення дослідження в даному напрямку.

Метою дослідження є аналіз та оцінка сучасних особливостей формування й використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств Київської області, а також визначення напрямів підвищення ефективності використання трудового потенціалу в аграрній сфері регіону.

Основні результати дослідження. Станом на 01.01.2012 в Київській області проживало 1719,5 тис. осіб, з яких 38,4% — сільські мешканці; 54% — жінки; щільність населення складала 61 особу на кв. км (в Україні в цілому — 76 осіб на кв. км). За кількістю населення область посідає 10 місце (3,8% населення України). Київщина — провідна агропромислова область України. Майже 60% території області займають сільськогосподарські угіддя, що становить 1,7 млн. га. Трансформаційні зрушення, які відбулися за останні роки в області, вплинули на кількість і структуру сільськогосподарських підприємств за формами власності. В досліджуваному регіоні спостерігається тенденція до зменшення кількості сільськогосподарських підприємств. Так, у 2010 р. їх налічувалось 1855, що на 20% менше порівняно з 2006 р., кількість приватних підприємств зменшилась на 7%, державних — на 32%, виробничих кооперативів — на 35%, фермерських господарств — на 26%, інших — на 28% відповідно [9].

Згортання сільськогосподарського виробництва, різке скорочення посівних площ під трудомісткими культурами призвели до зростання рівня безробіття на селі, неповної зайнятості, масової трудової міграції. Як зазначає С. Дем'яненко, існування натуралізованого господарства, відсутність альтернативної зайнятості поглиблює соціальну кризу на селі [4].

Природною базою відтворення трудового потенціалу аграрної сфери є сільські мешканці. Аналіз сучасного стану соціально-економічних відносин у сільській місцевості Київщини характеризується негативними явищами: різким зниженням чисельності, низьким рівнем народжуваності, погіршенням вікової структури (понад 40% селян — це пенсіонери), невідповідністю кваліфікації працівників потребам підприємств.

Загальна тенденція зміни чисельності населення області за 1990–2010 рр. характеризується функцією:

$$Y = 1968,1 - 8,5481x - 0,1675x^2, \quad (1)$$

де Y — чисельність населення, тис. осіб; x — порядковий номер року досліджуваного періоду.

Відповідно до формули, середньорічне скорочення чисельності населення області склало 8,5481 тис. осіб, а щорічне середнє скорочення складає 335 осіб, що може оцінюватись як демографічне кризове явище. Тенденції розвитку демографічної ситуації в сільській місцевості області протягом 1990–2010 рр. характеризуються функцією:

$$Y = 887,63 - 7,272x - 0,1509x^2, \quad (2)$$

де Y — чисельність сільського населення, тис. осіб; x — порядковий номер року досліджуваного періоду.

Аналіз свідчить, що депопуляційні процеси є негативним чинником для подальшого розвитку економічних і соціальних процесів на селі. Загальне

зменшення наявного населення в області у 2010 р. порівняно з 2008 р. складає 21 тис. осіб, сільського – 25 тис. осіб, сільського населення в працездатному віці – 9 тис. осіб. Частка сільського населення в працездатному віці у 2010 р. в Україні склала 56%, в Київській області – на 1,8 відсоткових пунктів менше.

На сучасному етапі розвитку аграрного сектору області досить важливе збалансоване забезпечення працездатного населення робочими місцями.

Таблиця 1. Працевлаштування незайнятих трудовою діяльністю громадян за видами економічної діяльності, осіб*

	2002	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Працевлаштовано всього:	27108	31553	31468	32841	32088	18914	19200
сільське господарство	3308	4625	5168	5575	5812	4679	3702
в т.ч. %	12,2	14,65	16,42	17,71	18,11	24,73	19,28

* складено за даними [9].

Як видно з табл. 1, існує чітко виражена тенденція до зростання як в абсолютному, так і у відносному виразах чисельності працевлаштованих громадян у сільському господарстві. В той же час у цій галузі ще є вакантні робочі місця.

Таблиця 2. Потреба підприємств у працівниках за видами економічної діяльності у 2002–2010 рр., осіб*

	2002	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Потреба всього:	3026	7014	6132	7352	3737	2063	3152
сільське господарство	352	623	429	526	228	204	245
в т.ч. %	11,6	8,9	7	7,2	6,1	9,9	7,8

* складено за даними [9].

Отже, відбулось зменшення потреби сільськогосподарських підприємств в трудових ресурсах як в абсолютному, так і у відносному виразах. Вагомим чинником формування й ефективного використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств є рівень оплати праці. Заробітна плата у 2010 р. працівників сільського господарства в Україні складала 63,9% до середнього рівня по економіці, в Київській області – 79,3% відповідно. При цьому рівень заробітної плати в сільському господарстві Київської області є найвищим серед областей і перевищує середній показник по країні на 30%. Слід наголосити на низькому рівні заробітної плати працівників аграрної сфери порівняно з іншими галузями виробництва. Заробітна плата в сільському господарстві на 36% менша, ніж у промисловості. Низький рівень заробітної плати та якості життя призводять до міграції кваліфікованої робочої сили з сільської місцевості як у міста області, так і за межі області, в країни близького та далекого зарубіжжя.

Висновки. Аналіз та оцінка сучасних особливостей формування й використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств свідчить про необхідність застосування системного підходу при обґрунтуванні перспективних напрямків розвитку трудового потенціалу регіону. Узагальнення міжнародного досвіду дозволяє визначити такі напрямки підвищення ефективності використання трудового потенціалу:

- розробка та реалізація комплексної програми розвитку трудових ресурсів аграрної сфери, яка забезпечила б умови для повноцінного відтворення людського капіталу;

- модернізація та диверсифікація сільськогосподарського виробництва. При цьому пріоритет повинен надаватись впровадженню інноваційних технологій;

- зміцнення соціального діалогу й партнерства між державою, роботодавцями та найманими працівниками сільськогосподарських підприємств;

- державна підтримка не окремих галузей сільськогосподарського виробництва, а певних територій;

- активне залучення сільських мешканців до створення власної справи, самозайнятості.

Серед перспективних напрямків аграрного бізнесу можна виокремити розвиток несільськогосподарських видів діяльності, пов'язаних з організацією відпочинку та оздоровлення населення («сільський туризм»), надання послуг у сфері торгівлі, побуту, житлового будівництва, комунального господарства, переробки сільськогосподарської сировини;

- реанімація й розвиток виробничої та соціальної інфраструктури на селі, що безпосередньо впливає на формування повноцінного життєвого середовища на селі;

- розвиток кооперативного руху як у сільськогосподарському виробництві, так і в соціально-побутовій сфері.

1. Андрійчук В.Г., Зубець М.В., Юрчишин В.В. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти. — К.: Аграрна наука, 2005. — 140 с.

2. Бородіна О. Людський капітал на селі: наукові основи, стан, проблеми розвитку. — К.: ІАЕ УААН, 2003. — 277 с.

3. Гнибіденко І.Ф. Сільська соціальна інфраструктура: аспекти розвитку і зайнятість населення / Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. — К.: Вища школа, 2003. — 54 с.

4. Дем'яненко С.І. Основи аграрного розвитку і політики: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2010. — 396 с.

5. Дієсперов В.С. Ефективність виробництва у сільськогосподарському виробництві: Монографія. — К.: ННЦ ІАН, 2008. — 340 с.

6. Доценко А.І. Сільське розселення в Україні: динаміка та структура. — К.: РВ ПС України НАН України; Фенікс, 2010. — 288 с.

7. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 370 с.

8. Михайлова Л.І. Економічні основи формування людського капіталу в АПК. — Суми: Довкілля, 2003. — 326 с.

9. Статистична інформація // Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Київській області // www.oblstat.kiev.ua.

10. Юрчишин В.В. Деякі соціальні та психологічні проблеми сільського господарства // Економіка АПК.— 2005.— №3. — С. 13—20.

11. Якуба К.І. Життєвий і трудовий потенціал сільського населення України: теорія, методологія, практика. — К.: ІАЕ УААН, 2007. — 362 с.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2012.